

Аацытэй ацсуа абжьаратэ
школ А. Шь. Цыгэба ихьз зху

7-тэй акласс ачы имфацгаз иаарту аурок

Арцафы: Ацьба И. Р.

2018

Атема: Т. Ацъба « Амға иқәу ашәахәа».

Ақәкы: Ажәенираала ахықәкы, аидеиа- автор әхатара, исахъаркыратә ажәа- ишәахәа лашара- иуаажәлар ишүрзынижыз, уи алагыы цера шиқәым азаатғылара.

Ахархәагатә матәахәкәа:

Апоет ишәкәкәа рәсөргәкәтә, авидеонтамта, афотосалъякәа, астенд, ашәакәа зну адисккәа

Аурок аңашы

Лепиграф. «Тайф Ацъба хара ҳаңсуа поэзиәны иңдиоу, иуникалтәу цәйрткроуп. Иажәенираалақәа абжы хaa рхоуп, ңабарала еихышәшәоит, ахыртқәатқәесиниң иғәылдырышоуп.» (Б. Гәыргәылиа).

Ажәар:

Апублицистика - изтагылоу аамтаз иактуалу атемала иөү ауаажәлларратә- политика тә литература.

Арецензиа- афымта акритикатә хәшьара аңара, ахңажәара.

• Аиғекааратә хәта.

Арт. -Миңбизиақәа ахәыцкәа, нахъа асасына ҳтоун, аңшәа раҳхәап.

Ат. -Езиала шәаабеит!

Арт. -Ахәыцкәа, аурок ҳалагаанза нахталаҳаршәарың стахун март мазы икоу а-крызтазкуа арыщәкәа.

Ат.- Март 4 рзы Аңсны Асовет мчра шыққәгылсит, 1921 ш.

Ат. -Март 8- Адунеизегътәи ахәса рымни.

Ат. -Март 15-16 рзы имфаңган хұмынцытәылатәи аибашъраан акрызтазкуауз ажәилара.

Атц. -Март 21- Адунеизегътәи апоэзия иамшуп.

Атц. -Март 11- сиңирдыруа аңсұра шәкәрышы Таиф Альба даниз амшоуп (Артқағы лажәақәа)

Артц. -Уажәы, ағынса тәтәйс ихамаз ҳаңдағажәап, ишъақәхарғәгәап.

Атц. -Хара дтас ихаман ачандаратәи ашәкәрышы Алықьса Цъениа иажәабжы «Акәра рыртсент» ахәражәара, иахтәпхаз атыңқәа ралкаара.

Артц. -Ажәабжы атқакы зегзы еилшішәаит, ижәбент иқалаз арыщара. Арыщара зыхъяз аңғайлауағы иаарциразы Алхас дызлыңыз ижәлар иқартқазеи?

Атц. -Ахымшұрзы ажәлар ирымаз ағәрамгара ааныркылт өңциә арипарцәа рөсі. Урт, Алхас иаб Мачагәа машәырла ахәра знидахъяз Лаз Кадың ица Махъали, Шыққақәа уаңза илыштың ажы Хабыгәи ракәын, ақәра рыдыштсент.

Артц. -Ибзиоуп. Иалшозеи Дыдрыңын-ныха?

Атц. -Ахаан аахыстывы Дыдрыңын-ныха еилых дамағам: «гә! ахала изхарам здыркылауа ауағы ишихарам аарцины иғағаза ижолар идиарбаусит: иара зжварц иалагауа дзықәнаршәаша хагоу дақәшшәаит».

Артц. -Ихъзеи амц- ныха зфаз Хабыгә?

Атц. -Акәра зыртаз рахътә, Махъал раңхъа дисиңи игәра зларгашаз ажәақәа алғашауа, иахәтәз зегзы ҳәаны, ихы шытынхы иғызыцәа диарылагылсит. Хабыгәгъы иацитқазар иагимыжъзесит, аха иғъежыны ишааниуз зегзы ишырбоз Хабыгә деизкъя ахъаңақәа рымтдан дынкахает. Зегзы ирдүрит иқалаз.

Артц. -Иабакоу Дыдрыңын- ныха ҳәа изыншытоу?

Атц. -Ләңдара ақытсан, ашыхарағ.

Артц. -Исазхәода, сиңирдыруа иңиоу атыңқәа Аңсны иахылаңыхәу?

Атц. -Ләз- ных, Лых- ных, Дыдрыңын- ных, Инал-Қәыба, Гъеч- ных, Елыр- ныха, Лашкындар- ных.

Артц. -Аңын тұңқәа Аңсны асимволика изладхәалеи?

Атқ. -Аңны абирак ағы анаты иакәйриоун аетқаққа 7. Урт Аңны зыхъчо абыжъ- ныхак ирылдәалоун(Артқағы лажәаққа)

Артц. -Исаиашвэа ажэабжь асы ишгэрээнхэз атышкээ

Атқ. -Алхас иан лаҳәнья Хъфаф ләсү ианиеи дыңырцылаz, дыңреiгiгiртгiз, лыңқаңда eивагъежьуа аматi шыруаz

Атқ. -Мкани, Саиди, Алхаси өыла иахыңоз реиңәжәашы, р. тафхәашы, рығәреибагашы.

Атқ. -Алхас аңғара изызуз иахырыхәразы иешвареи иуаңәсі азәйкны реидгүлара. Махвали Хабыгән акәра ахърылдыртпаз

Атц. -Исгәацхеит Хабыгәи Махъали рхы өыхны ианаауз
рыкәашьакә реигсүршца

Артц.-Ибзиуп. Шәтакқәа сгәаңхеит . Ишъакәхарғәәп ҳаурок. Ҳыи нахархәан ажәаңқақәа, иқаҳтаң аишлабра

Аишабра

Актәи ағыңқа аңғыя изку ажәапқақәа, ағбатәи ағып-абзия изку

Ажәңқакәә: Аңғыа изыреиаз иахъ ихынхәүеит

Ангъя қазір даңыспак шағаным дақыншынан

Аззы инасын иштәшүнүү - нара дисциплином

Ангель звісінні з неподільною мисливчи

Journal of the American Statistical Association, Vol. 66, No. 334, December 1971.

Академічна наукова праця викладача

Амикада инжинъра и санитори.

Аңғау наштың - аңғау изыңшуп.

Ақына ишъя Аңцәа иусит.

Аиаша зтыхым иңшіш ітинауеит
Атабырг аңыжәара амоуп
Абзиара уны- азы иат.
Аиаша амфа тбааун.
Абзиа абзиара иашытоун.
Аиашаҳәафы ихиша бзиоуп
Абзиа ахә ҳаракун.
Абзиа зтаху-абзиа дақәшөоит.
(Арцағы лажәакәа)

Артц. -Иахъа ҳазхысуаз ағымта жанрс изтазкуеи?
Атц. -Иахъа ҳазхысуаз ағымта аепикатә жанр ахъ иатцанакуеит, жәабжүп

Артц. -Изахъзузei ажәабжъ? Раңхъаза изғыда, ианбатытци?

Атц. -Ажәабжъ- ари хұйык ада знымциуа, ағырхаңдәагы мачны излоу епикатә рендиамтоуп. Раңхъатәи ажәабжъ «Атәым жәған атада» иғит Д. Гәлиа, 1918 ш, Итытит 1919 ш., ианылелит раңхъазатәи аңса газет «Аңені», Д. Гәлиа редакторе дызмаз.

Артц. -Изахъзузei ажәенираала, жанрс иабатцанакуа?

Атц. -Жә лыңшаахла иеніқәыршоу, арифмеи аритмирыла енғартәоу изахъзун ажәенираала. Алирикатә жанр ахъ иатцанакуеит.

АҚЬААД ӘҮТКӘА РХАРХӘАРА: ажәенираалақәа иаңтаны рәэара.

1

Сан даңсуюун, саб даңсуюун...

2

Иаант ашқол ахъ аңара...

3

Са сындеңдептит адәахы...

4

Сатцаңшуа сыйлан ахра дауацын ...

5

Акы-өбә, акы-өбә...

6

Амзырха амтдан...

7

Ахра сыхъзыртәйт сара ...

Арт. -Ибзиоун ажәенираала аңыңдахакә аңыңдахакә өңдердә ахырыңдыруа, бзия иахыржәбо. Исаңхәода, изғымтада абаң ажәенираалакә?

Ат. -Арт ажәенираалакә ифит аңандаратәи ашәкәйші Тайс Аүбә. Уақатәи ашқол ихъз ахун.

Арт. -Ахәйәкә, Ачанадра ақыта атоурых ду змоу, ашәкәйші аттарауда аинтеллигентиси ираңдағыны излытқыу цызуа қытоуп. Исаңхәода Ләңбыз ашәкәйшіңдә рыхъзкә.

Ат. -Рушьбей Смыр, Шәарах Җачалиа, Шамиль Бганба, АғзабаХута...

Арт. -Гәдоута араион иалтыз ашәкәйшіңдә ижәдыруада?

Ат. -Нелли Җарцха, Анатоли Возба, Гаргъ Гәйбелиа, Владимир Агрба, Шамиль Җлиа, Владимир Ахиба, Мұны Ақағба, Никола Ҳашығ, Белла Барыц...

Арт. -Иахъа хазхысуа ажәенираала иахъзун «Амфа иқәу ашәахәа». Авторс дамоун хұнынғытәйлатәи сибапыраан хабарда ибжъегиз, 1939 шыққасы ииз, асахъаркыратә ажәа азқаза ду Таиф Шыадат -- ипа

Аңыба. Иара убас сара ишәзенің ахтысқа. Иңдер таны дхалагылаңтың ихындаузаарын 77 шыңқеса. Ажәенираала ахъ ханасаанза – ихағын хаурок аплан.

ТАИФ АҢЫБА «АМӘЛ ИҚОУ АШӘАХӘА»

АПЛАН:

- Таиф Аңыба ибиография.
- Ифымтакәа рыхцәажәара
- Ажәенираала «Амәл иқоу ашәахәа»
- Апоет ихъаа
- Уи ихъұз акамшәара

Артқ. -Атсаңқәа, ижөлдіруама шәара Т. Аңыба ахәычтәй литература ираңәаны аус шадиулахъоу, имоуп зеңгышықам ажәенираалакәеи алакәкәсей: «Цыйт», «Сымбырх», «Либадырра», «Уархан», «Либаршәара», «Тис апатқәа» ухәа убас ираңәаны. Имоуп алакә поемакәа жәаба: «Ассир бақ», «Сабажәгъалеи», «Амшәи абызыреи», «Гәакъын илакә» ухәа итегъы.

Ахәычкәа ирызкны афра далагеит атааңқәара даналала 1973 шында инаркны. (инициаторы Көогониаңхаун Римма лыхъұзу, атипографияғы аус луан.). Енхарал ихәычкәа Алисеи Алиаси рыла хaa дантаңын инаркны. Ишәмма, аңсуга тасқәа ҳаракыны инықтәйзго, изныруа пхәысул. Лхычкәа реипши, лматыңқа Леонеи Надири ишхәычкәоутты аңсуга ынталанаңзорит, абызшәа абзидабара длыркусит.

Т. Аңыба ифымтакәа рыхә ҳаракыны ишъан, ишъақәырғәттөу «Т. Аңыба ихъұз зху Ахәычтәй литератураға премия».

Артқ. -Ахәычкәа, 80-тәи ашықәскәа рынтқәамтазы Т. Аңыба алроза дазхъаңшуа далагеит. Имоуп 20 ирзынаңшуа ажәабжъ көңілдікәа. Уажәы ишәхарбар хтахун, ақөгүлара маң « Убз ахы икәзытуан» зах үзу.

Асценка.

Артқ. -Т. Аңыба еснагъ ижөлар дырзааңғәан, ахархъ уаа дрылан, рыңғастаара ган раңаала ититсауан, аиаша еснагъ дадғылон, ашыаң

қыңыр ҳәа ишөоз уағын.

Арт. -Исазхәода, иарбан рәниамтоу Д. Гөлиа ихъз зху апремиа зызианаршыз?

Атц. -1998 ш иалкаау ажәенираалакәси иноемақәси зну «Аныхәаңхызыз» ҳәа хыс измоу аизгазы, апоет ианаңын Аңсы иреихәзу ахамта- Д. И. Гөлиа ихъз зху Ахәйитқарратә премиа (ускан апоет иңтазаара далтұхьан).

Арт. -Иахъа ҳаззаатыло ажәенираала «Лмфә иқәу ашәахәа» ағы иаарциуп ауағы еснағы амфә иқәзаара, азә иңтазаара дағазә имфә шылнахша. Азә ишәахәа дағазәи ишизылғаша. Ари ахшыфтақ апоет хәыңыртас имоун, дартынчум, ижәлар уатқәти рәниецш иара ихъауп. Автор илахъындахоз идыруазшоуп ишихәо: «Са сышәхымзаргъ-сylaщара шәазыңшыз».

(Арт. Ажәенираала исахъаркны даңхъоит, нас тәғык даңхъоит)

Арт. -Т. Аңьба ипөзия иамоу ачыларакәа ируакуп ажәа мыргәаккәа, ахшыфтақ цабаратәны, итқауланы аңыргара. Уи иихәарц иітаху иаартны ихәзом, аха иузеильмекаауа иқазам.

Къ. Чачхалиа ифуан:

Ажәенираала бзия санаңхъа,

Амырхәага кашкоит саңхъа

Абас сыхыит сара раңхъа

Тайф Аңьба ушәкөы санаңхъа

Иажәенираалакәа сихыншәанында ашәа иазаигәоуп. Издыруада ашәакәа Т. Аңьба иажәенираалакәа ирылху.

Атц. -Ағар ргими, Ачандарака, Либадырра, Аңсуара , Азиас, Ахәычра, Ашыржы. Аи диницәаз лыңхә дыргеит ухәа ираңәаны.

Арт. -Т. Аңьба Ақәатәи арт. институт даналға, дтоит Москвака итара иацитдоит. Ибаны алакын аитагара. Анемец бывшәахътә еиңеигеит Иоган Геоте, Генрих Гение, Иоган Бехъериражәенираалакәа. Иара

убас аус адиулон анублистика, имоун алтература тә- критикатә статиакәа, арецензиакәа жәнекы. Исаинханы икоун видеонцамта апоет 50 шыққаса анихыңдауз ателехәзаңирағы иааңхъара. Диңдәжәон апоет өң Даур Наңкебиа. Авидеокассета еңқолырхеит ателе журналист Тина Корсанаңча.

АЖӘЕИХДА ЛИҚЭЫРШӘАРА

1	ж	ы	а	н	ғ	ә	р	а
2	и	ч	о	н	а			
3	А	и	ч	с	а			
4	ш	б	а	а	ғ	а	м	
5	и	и	и	а	с			
6	р	и	и	и	а			
7	и	н	и	з	а	н	и	з

Армараҳытә арғарахытә:

1. Апоет дахыз ақыта
2. Имота лыхъз
3. Иңа лыхъз
4. Иаб ихъз
5. Иңәйиң ихъз
6. Иңшәма лыхъз
7. Апремиа зызианарыназ аизга

Хыхытә тұка иалцуен аус ахынуаз ашәкәттыжырта ахъз.

Артқ.-Ахәйцқәа ҳұныңытәтәләтәи сибаңыраан Ақәа далаханы дықан

апоет, акыртқөа дытқөаны дыргаңза ифуан амшынта «Анпәа бзиала иахзырша» захъзыз. Арака иааршуп мөашъараада шака гыгшәйтқәа рхарңаз иҳакәлаз афанистқәа. Цсыньяцәгъя иртейт, ддырхәацәйт, аха дышнатриотыз, дышуаф цсыцқаз иңстазаара хиркәшеит. Ҳәйи иаанагоит иара иахзынижыз апәахәа- иааниуа иашытахъқыа ирзылщап ҳәа.

Артқ.-Ижәдьруада уаха ҳұныңғытәылатәи сибашыра иалазыз ашәкәыфөңдә?

Атқ.-Мрагыларахътәи афронт ағы сибашыуаз Саида Делба

Артқ.-Ииашоун, ираңафун иахъа зығбахә ҳәзәни аңсуга тәрауаа, аинтеллигенциа, актиорқәа аибашыра иалахәыз, зхы ақәытқаз, урт ахаан хаштра рықым.

МИНУТКТӘИ ЛӘСҮМТРА

Артқ.-Ишәхәа шәғәанарапқәа иахъа ҳазлаңдажәоз ашәкәыфөи, ибиографиеси, ифымтәкәен рзы.

Атқ1. Сара Т. Аңыба иажәенираалакәа бзия избоижътей акыр үзеит. Урт ирылоун аңсуга, ақынара, ргәйнкылара мариоун.

Атқ2. Аңандара ақытә абри сиңш атсан дахъалтыз, хымпада, сиғәйрғъоит, ргәы азнархәаует.

Атқ3 Т. Аңыба сиңш ашәкәыфөңдә абағатәра Аниәа иқынтәи излоу имачуп аңсуга литературағы

Атқ4. Ахынштыхра иаштамыз апоет иштә аланымтәо ианхалеит хансуга литературағы.

Атқ5. Аибашыраан дымчыдан, аха абңар еиңш иикыз ифыга шытеймтект.

Атқ6. Иажәенираалакәа уахынрыхәеншуа имариоушәа угәы иабоит, аха атак дүззә рымоун.

Атқ7 Исахъаркыратә ажәа- ишәахәа лана иуаажәлар ирзынижыит, уи алғаты цера иқым.

Артқ. Иахъа иахғалахарнәйт алитеттурағы зхатәи мөа ылжны измаз, изаамтамкәа зыңстазаара ҳаңқәа гәымбылцьбарала иғахыртқаз апоет

ГЭЛҮМТЭАХ Т. АЦЬБА ИБИОГРАФИА, ХАЗААТГЫЛЕИТ ИАЖЭЕИНРААЛА «АМ҃А ИКЭУ АНДАХЭА».

Артц. Ифынгакэа зегзы агэйблыра, ақиара, уатцэтэи ацеидш бзия азгэйшира риңицуеит, убри азоун хажэлар ирылатцэаны зегзы бзия сицырбо изыкала.

АФОНЫКАТӨИ АДТДА: Ажэенираала өсүрхэала. Алитературатэ тетрадкэа рхаартэаара

АХЭШЬАРАКӨА РЫҚСЫРГЫЛАРА

АЛИТЕРАТУРА

- Артдага шэкэы
- Аметодикатэ цхыраагза
- Апост ишэкэкэа , авидеонтамт